

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

[Tractatus de attributis, de visione beatifica, de scientia Dei ac de ejus
voluntate et providentia]

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Art. I. Per quid natura divina, sub ratione naturæ & radicis attributoru[m],
formaliter constituatur?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77132](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77132)

relativæ, realiter inter se distinctæ; & idcirco ex pluralitate personarum in Deo, non sequuntur incommoda deducta ex Deorum multitudinem. Unde Tertullianus: *Trinitati non obstreperit Monarchia, & circumspectus statum protegit.* Idem eleganter docet Bernardus libro 5 de confid. cap. 8. *Non abducimur (inquit) ab hac unitatis professione, assertione trium: cum in hac Trinitate non recipiamus multipliciter, sicut nec solitudinem in unitate. Quomobrem cum dico unum, non me turbat Trinitatis numerus, qui essentiam non multiplicat, non variat, nec patitur. Rursum cum dico tria, non me arguit intuitus unitatis, quæ illa quæcumq; tria, seu illos tres, nec in confusione cogit, nec in singularitatem redigit, &c.*

A Notandum secundò, naturam vel essentiam in Deo posse duobus modis usurpari. Primò largè, & in ampla quadam significatione, prout scilicet significat ipsam entitatem, & substantiam in creatam Dei, quæ se habet per modum transcendentis, & includitur in divinis relationibus & attributis, eo proportionali modo, quo ratio entis creati & finiti imbitur in omnibus differentis & modis rerum creatarum. Secundò propriè & strictè, prout natura concipitur in Deo veluti radix, & ratio à priori divinorum attributorum, à quibus proinde virtualiter distinguitur, & in quibus sub hac ratione non concipitur ut transcendaliter inclusa. Et hæc distinctio maxime præ oculis habenda est: quia (ut rectè adverteit Joannes à S. Thoma, & constabit ex infra dicendis) ex ejus defectu & inadvertentia, contingit multos Authores æquivocare, & hallucinari in hac materia.

DISPUTATIO II.
DE NATURA ET QUIDDITATE Dei.

Cum natura & quidditas rei, sit fundamentum omnium quæ docentur in aliqua scientia, & ratio à priori, per quam proprietates de suo objecto demonstrantur, antequam de divinis attributis, quæ sunt veluti divinæ naturæ proprietates & affectiones, disputemus, de ipsa natura, & quidditate Dei agendum est, quæ ita est ad intelligendum difficilis, ut ejus intelligentia, omnium Theologorum ingenia, vel torqueat, vel absorbeat: ut enim inquit Nazianzenus: *Certe hoc Deus est, quod cum dicitur, non potest dici, cum estimatur, non potest estimari, cum definitur, definitione crescit, quem omnia nesciunt, & metuendo sciunt.*

B Notandum tertio: Duplicem esse constitutionem rerum, unam quæ sit per compositionem, sive realem, sive rationis cum fundamento in re: aliam verò quæ est purissima, & quæ excludit omnem compositionem, ac distinctionem extremorum, quæque constitutio per simplicitatem à Theologis appellatur. Exemplum primæ habemus in homine, qui physicè constituitur ex corpore & anima, & metaphysicè ex genere & differentia. Exemplum verò secundæ, in divinis personis, quæ constituuntur per relationes, modo quodam purissimo, & libero ab omni compositione, sive physica sive metaphysica; & de hoc modo constitutionis loquimur, quando inquirimus, per quid natura divina, sub ratione naturæ, formaliter constituatur?

Ex his ergo patet status quæstionis: inquirimus enim, per quid formaliter constituatur divina natura, strictè sumpta, & ut est eminenti quodam modo radix divinorum attributorum, à quibus virtualiter distinguitur, seu distinctione rationis per modum expliciti & impliciti, qualiter ens distinguitur à suis proprietatibus & modis.

Circa quam difficultatem, tam variè opinantur Authores, & in tot dividuntur sententias, ut tam multiplex opinandi, & sentiendi diversitas, vix possit in ordinem redigi: omnes tamen sententias, claritatis gratiâ, ad quatuor vel quinque reducemus.

Prima ponit distinctionem virtuales in Deo inter essentiam divinam, sub conceptu essentia, & sub conceptu naturæ; & sub priori ratione vult divinitatem constitui per conceptum entis à se, vel substantiæ immaterialis per essentiam: sub posteriori verò, per intelligere divinum, ut habet pro objecto essentiam divinam à se ratione distinctam. Ita Petrus Corneio Ordinis Carmelitarum, infra quæst. 14. quem aliqui ex recentioribus Thomistis sequuntur.

Secunda existimat naturam divinam constitui per infinitatem, seu per cumulum omnium perfectionum quæ sunt in Deo. Ita Scotus in 1. dist. 3. quæst. 1. ejusque Discipuli ibidem.

Tertia naturam & quidditatem Dei docet consistere, in eo quod sit ens à se, & per essentiam. Pro qua sententia citantur ex Thomistis Capreolus, Bannez, & Ledesma: & ex extraneis, Molina, Vazquez, & Granada.

Quarta denique contemdit essentiam seu naturam Dei, constitui per gradum intellectivum, utpote perfectissimū ex tribus qui admittuntur naturarum constitutivi, nempe esse, vivere, & intelli-

ARTICULUS I.

Per quid natura divina, sub ratione naturæ, & radicis attributorum, formaliter constituatur?

§. I.

Aperitur difficultas, & referuntur sententia.

Notandum primò: Quòd licet omnia quæ sunt in Deo sint unum realiter, ubi non obviat relationis oppositio: quia tamen unica & simplicissima divinitatis substantia, æquivaleret variis perfectionibus, quæ in rebus creatis realiter distinguntur: hinc fit, quod in Deo, cum fundamento in re concipiamus aliquam perfectionem, quæ se habet per modum naturæ, & alias quæ habent rationem proprietatis & attributi, & quæ secundum nostrum modum concipiendi, ad naturam divinam consequuntur, illamque veluti modificant, & trahunt ad aliam lineam. Sicut ergo, quamvis personalitas in Deo, cum divina natura, ejusque attributis realiter identificetur, nihilominus inquiri solet in Tractatu de Trinitate, per quid divinæ personæ constituantur: an per relationes, vel per origines: Ita etiam quæritur à Theologis hæc, & infra quæst. 14. per quid constituatur divina natura, sub ratione naturæ, & ut eminenti quodam modo, est veluti radix, & ratio à priori, seu causa virtualis divinorum attributorum? Quod ut magis percipiatur, & in hac difficili quæstione, omnis æquivocatio tollatur.

intelligere. Sed Authores hujus sententiae, ad huc inter se pugnant & discordant. Aliqui enim contendunt, naturam divinam constitui per radicem intelligendi; alii verò per ipsum intelligere purissimum & actualissimum, ut est per se subsistens in ordine intellectuali, & ultima hujus ordinis actualitas. Pro prima parte stant Curriel, Arrubal, & Philippus à S. Trinitate, alique recentiores. Secundae verò adhaerent ex Thomis Nazarius, Gonzalez, Salmanticenses, Joannes à S. Thoma; & ex Patribus Societatis Suarez, Herice, & Hurtado: quibus adjungi potest Isambertus infra quæst. 14. art. 5. ubi docet actuale intellectum per essentiam, ita esse divinae essentiae constitutivam, ut sit ultima ejus ratio & differentia.

§. II.

Rejicitur distinctio virtualis inter essentiam divinam, sub conceptu essentiae, & sub conceptu naturae.

Notandum primò: Perfectiones quae sunt in rebus creatis, duobus modis posse distinguuntur inter se primò ex genere suo, sive ex propria ratione formali; secundò ex potentialitate, seu limitatione creaturae. Tunc distinguuntur primo modo, quando pertinent ad diversas lineas; id est quando diversa objecta formalia respiciunt, ut intellectus & voluntas, scientia & amor, justitia & misericordia: differunt verò secundo modo, quando licet pertineant ad eandem lineam, & habeant idem objectum formale, subiectum tamen in quo sunt, cum sit finitum & limitatum, non est tanta perfectionis, ut possit sibi identificare suam ultimam aequalitatem. Quo pacto distinguuntur in rebus creatis essentia & existentia, intellectus & intellectio, voluntas & volitio.

Notando secundò: Quod ut aliqua perfectiones vel rationes, in Deo virtualiter distinguantur, non satis est quod illae aequivalent pluribus rationibus vel perfectionibus, in rebus creatis realiter aut virtualiter distinctis: sed necessariò requiritur, quod illa plura ex genere suo sint diversa, & ad diversas lineas pertinentia. Unde quia in rebus creatis, essentia & existentia, intellectus & intellectio, voluntas & volitio, non differunt ex genere suo, nec pertinent ad diversas lineas, cum non habeant diversa objecta formalia, in Deo non distinguuntur virtualiter, sed sola distinctione rationis, desumpta ex ordine ad creaturas, & ex modo concipiendi res divinas, per analogiam ad res creatas. Ratio autem fundamentalis, ob quam ad distinctionem virtualem divinarum perfectionum requiritur quod illae aequivalent pluribus ad diversas lineas pertinentibus, redditur à Salmanticensibus Tract. 4. de volunt. Dei disp. 2. dub. 1. in fine: quoties enim una formalitas praestat propriae plurium unius lineae, non aequivaleret illis in pluribus, sed ut unum sunt, & quatenus spectant ad illam lineam: secus verò quando aequivaleret pluribus, ut ad distinctas lineas pertinentibus, ac proinde haec aequalentia virtutis arguit multipliciter virtuale, non verò illa prior. Unde licet intellectus divinus aequivaleat omnibus intellectibus creatis, non ideo est virtualiter multiplex, quia omnes illi pertinent ad eandem lineam. Contra verò quia simplicissima formalitas divinae essentiae & relationis, aequivaleret

sentiae creatae & ejus relationibus (quae duo in creaturis per se pertinent ad diversas lineas) ideo relationes in divinis, virtualiter distinguuntur ab essentia. His praesuppositis.

Dico primò: Naturam & essentiam in Deo non distinguuntur virtualiter, ac proinde non essentialis assignanda diversa constitutiva virtualiter distincta.

Probatum primò: Ut enim exposuimus in secundo notabili, ea solum virtualiter distinguuntur in Deo, quae aequivalent pluribus, quae ex genere suo, & ex propria ratione formali, in rebus creatis, distinguuntur: Sed ratio essentiae & naturae, non distinguuntur in rebus creatis ex genere suo, sed tantum ex limitatione & potentialitate creaturae: Ergo in Deo non distinguuntur virtualiter. Minor probatur: idcirco enim in rebus creatis, essentia virtualiter distinguuntur à natura, quia essentia, quamvis actuata per esse, adhuc concipitur, & est in potentia ad operationem, ex eo quod non est actus purus, sed potentialitas, admixtus: unde si essentia rei creatae tantè esset actualitatis & perfectionis, ut semper esset actu operans, & non posset quando est existens, esse vel concipi in potentia ad operationem, tunc in ea non posset cum fundamento in re, distinguere virtualiter essentia & natura. Cum ergo Deus sit actus purus, non solum in ordine entitativo, sed etiam intelligibili & operativo, & substantia ejus tantè sit puritatis & actualitatis, ut non possit esse, vel concipi cum potentia ad existentiam, vel ad operationem, nullum potest in eo esse fundamentum, ad ponendam distinctionem virtualem inter ejus essentiam & naturam.

Confirmatur: In Deo concipi debet major puritas & simplicitas, quam in rebus creatis: At in illis non reperitur distinctio realis, sed tantum virtualis inter essentiam & naturam, ut docent Philosophi in libris de Anima: Ergo in Deo admitti non debet distinctio virtualis inter ejus essentiam & naturam.

Probatum secundò conclusio: Si in Deo natura & essentia distinguerentur virtualiter, daretur in illo unitas quaedam per accidens, saltem formaliter: Sed hoc repugnat divinae simplicitati & puritati. Ergo &c. Sequela Majoris probatur: cum enim essentia respiciat existentiam tantquam ultimam actualitatem ordinis entitativi, & natura intellectualis ipsum intelligere, tanquam proprium & ultimum ordinis intellectualis actum, si in Deo essentia & natura virtualiter distinguerentur, etiam esse & intelligere, seu existentia ordinis entitativi & intelligibilis, eadem distinctione virtuali inter se differrent, ac proinde non facerent in Deo unum per se formalissimè, sed unum tantum per accidens. Sicut enim ex duabus existentis realiter distinctis non potest fieri unum realiter & identicè, ut demonstratur in Philosophia; ita ex duabus existentis virtualiter distinctis, non potest fieri unum per se formalissimè, sed unum per se identicè tantum. Unde in Tractatu de Trinitate ostendemus, relationes divinas non habere propriam existentiam, virtualiter distinctam ab existentia absoluta divinae essentiae, quia alias non facerent unum per se formaliter cum essentia divina.

Denique probatur conclusio: Si ratio naturae intellectualis, esset virtualiter distincta ab essentia Dei, sub conceptu essentiae, radicaretur in illa: Sed hoc admitti non potest. Ergo nec virtualis:

lis: illa distinctio. Sequela patet: nam ideo attributa radicantur virtualiter in essentia, quia ab illa virtualiter distinguuntur, & Deo ratione essentiae conveniunt: Sed conceptus naturae, juxta istum modum dicendi, virtualiter distinguuntur à conceptu essentiae, & Deo convenit ratione illius: Ergo radicatur virtualiter in essentia. Minor autem probatur, si enim in essentia radicatur natura: Ergo pro priori ad conceptum naturae, salvatur in essentia conceptus radicis, & consequenter ratio naturae. Hæc secunda Consequentia patet, nam ratio naturae idem est quod ratio radicis. Prima autem probatur: essentia non constituitur radix conceptus naturae, per ipsum conceptum naturae, sicut causa nequit per effectum constitui: Ergo si essentia est radix naturae, intelligitur constituta in ratione radicis, pro priori ad conceptum naturae.

§. III.

Impugnatur sententia Scoti.

10 Deo secundò: naturam divinam non constituit formaliter per infinitatem, vel per cumulum omnium perfectionum quæ sunt in Deo.

Probatur conclusio multipliciter. Primò quia infinitas in Deo, non importat naturam, sed potius modum naturae: Ergo illam non constituit. Consequentia patet, modus enim non constituit rem quam modificat, sed illam supponit constitutam. Antecedens verò probatur: tum quia infinitas importat solum, modum habendi aliquam perfectionem sine termino & fine. Tum etiam quia infinitas se habet respectu Dei, sicut finitas respectu creaturæ: Sed in creatura finitas non est natura, sed modus naturae: Ergo & infinitas in Deo.

Secundò, quod est transcendens & commune divinis relationibus & attributis, non potest esse constitutum naturae divine: Sed infinitas in Deo est quid transcendens, & commune relationibus & attributis: Ergo divinam naturam non constituit. Major constat, quia conceptus essentiae seu naturae, formaliter quæ talis est, non convenit formaliter divinis relationibus & attributis, cum ab illis virtualiter distinguatur, & sit veluti illorum radix, & ratio à priori. Minor verò probatur: scientia in Deo, ejusque amor, & potentia, intra propriam litteram sunt infinita, sicut & paternitas, ac filiatio, & spiratio activa, vel passiva: Ergo infinitas in Deo est quid transcendens, & commune relationibus & attributis.

Tertio, natura divina non est demonstrabilis per aliquam rationem à priori, sed potius est ratio à priori, per quam omnia attributa demonstrantur: Atqui infinitas à priori demonstratur, probat enim D. Thomas infra quæst. 7. art. 1. Deum esse infinitum, quia esse divinum non est receptum in aliquo, sed per se subsistens: Ergo infinitas Dei non potest esse ejus quidditas seu natura.

Quartò, innascibilitas non est substantia Dei, quoniam privativum nomen est, ut arguit D. Basilius libro 1. contra Eunomium: Sed etiam infinitas videtur esse nomen privativum, denotat enim solum carentiam termini, seu finis: Ergo similiter infinitas non est quidditas seu substantia Dei, sed inter attributa negativa numeratur.

Denique, si ad constitutionem divine nature, Tom. I,

A concurrerent omnes perfectiones simpliciter simplices, & illa formaliter consisteret in cumulo omnium perfectionum quæ sunt in Deo, tam bene concurreret ad constitutionem divinæ naturae velle, quam intelligere: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Sequela Majoris patet, Minor probatur dupliciter. Primò quia voluntas, cum sit inclinatio consequens ad naturam, necessariò debet eam supponere constitutam, ac proinde ad ejus constitutionem concurrere nequit. Secundò quia si velle divinum concurreret ad constitutionem divinæ naturae, sicut intelligere, Spiritus Sanctus ex vi suæ processionis, divinam naturam reciperet, sicut Verbum, ejusque processio non minùs esset generatio, quam productio Verbi: quod est contra fidem, ut dicemus in Tractatu de Trinitate.

§. IV.

Refellitur tertia sententia.

Deo tertio: Natura Divina propriè & strictè sumpta, & quatenus est eminenti quodam modo radix divinorum attributorum, non constituitur per esse à se, seu per rationem entis increati, & per essentiam, sed tantum natura divina largè sumpta, & quatenus dicit ipsam substantiam, & entitatem increatam Dei, communem naturae, relationibus, & attributis, & in illis transcendentaliter inclusam.

Probatur primò: quia ut docet D. Thomas infra quæst. 13. art. 11. ad 1. licet hoc nomen, *Qui est*, sit magis proprium nomen Dei, quam hoc nomen, *Deus*, quantum ad id à quo imponitur: nam hoc nomen, *Deus*, imponitur ab universalis providentia, quæ cum actum liberum impoitet, magis dicitur ab essentia divina, quam existentia vel esse Dei, à quo imponitur nomen qui est. Sed quantum id ad quod imponitur nomen ad significandum, est magis proprium hoc nomen *Deus*, quod imponitur ad significandam naturam divinam, inquit ibidem S. Doctor: At si esse vel existentia Dei, esset ejus essentia, hoc esset falsum, nam ut docet ibidem in corp. articuli, nomen *qui est*, significat ipsum esse: Ergo & c.

Probatur secundò conclusio ratione fundamentali. Esse à se, seu ratio entis increati & per essentiam, invenitur in omni attributo, & persona divina, & in omni eo quod divinum est: sicut ratio entis creati, & per participationem, includitur in omni eo quod creatum est. Ergo non potest iste conceptus entis à se, seu per essentiam, discernere in Deo id quod est natura ab eo quod est attributum, vel persona, aut operatio: sed solum id quod est divinum in genere, ab eo quod est creatum. Cum ergo secundum Philosophos, idem sit constitutum & distinctivum rei, evidens est quod esse per se, seu ratio entis per essentiam, non potest constituere naturam divinam strictè sumptam, & quatenus est radix attributorum, sed solum essentiam seu naturam divinam impropiè & largè sumptam, & quatenus importat substantiam & entitatem increatam, à creaturis distinctam, & transcendentaliter se habentem ad divina attributa & relationes. Unde D. Thomas infra quæst. 13. art. 11. & in 1. dist. 8. quæst. 1. art. 1. in corp. & in resp. ad 4. docet ex Damasceno, quod hoc nomen, *Qui est*, non significat quid est Deus, sed quoddam pelagus substantiæ infinitum, quasi non determinatum: id est aliquid indifferens & quasi transcendens

cedens in ordine increato, & commune ipsi natura, relationibus, & attributis.

13. Confirmatur & declaratur vis hujus rationis, hoc exemplo. Sicut homo dupliciter considerari potest, primò quatenus est ens creatum, & sub hac ratione constituitur per rationem entis ab alio, & participati, secundò formaliter quatenus est homo, & quædam species animalis, & sub hac ratione non constituitur per rationem entis ab alio, & participati, quæ transcendentia- liter includitur in omni ente creato, sed per rationalitatem, per quam distinguitur ab aliis animalibus, & quæ est radix risibilitatis, virtutis admirativæ, & aliarum proprietatum humana natura. Ita similiter substantia seu natura divina, duobus modis considerari potest: primò quatenus est ens increatum, à creaturis distinctum, & sub hac ratione concedimus illam constitui per rationem entis à se, & per essentiam: secundò formaliter, quatenus est natura, & radix divinorum attributorum, & sic dicimus illam non constitui per rationem entis à se & per essentiam, cum talis ratio sit transcendens, & communis essentia, relationibus, & attributis.

14. Tertio probatur conclusio: quando Adversarii dicunt quod esse à se est constitutum naturæ divinæ: vel per ly esse à se, intelligunt non esse ab alio tanquam à causa, vel tanquam à principio: Neutrum dici potest: Ergo esse à se constitutum naturam non constituit. Minor probatur quantum ad primam partem: quia non esse ab alio tanquam à causa, convenit non solum naturæ divinæ, sed etiam attributis, & personis, & omni quod divinum est, cum in Deo nihil possit esse causatum; ac proinde non esse ab alio in hoc sensu, non potest esse constitutum naturæ divinæ, nec distinctum illius à relationibus & attributis. Probatur etiam quantum ad secundam partem: quia si non esse ab alio tanquam à principio, esset ratio constitutiva naturæ divinæ, illa non conveniret Filio, nec Spiritui Sancto: cum Filius habeat esse à Patre, & Spiritus Sanctus à Patre & Filio, tanquam à principio, ut docetur in Tractatu de Trinitate.

15. Denique conclusio suaderi potest hoc discursu: natura divina formaliter constituitur per gradum intellectivum: Ergo non potest formaliter constitui, per rationem entis à se, & per essentiam. Consequentia patet, Antecedens probatur. Natura divina constitui debet per gradum perfectissimum, ex tribus qui admittuntur naturarum constitutivi: scilicet esse, vivere, & intelligere: Sed gradus intellectivus est omnium perfectissimus, cum per illum constituantur perfectiores creature universi, natura scilicet Angelica, & Humana: Ergo per talem gradum natura divina constituitur.

Confirmatur: homo dicitur ad imaginem Dei factus, ex eo quod participat intellectualitatem divinam, & Verbum dicitur simile in natura Patri, ejusque Filius, quia procedit per vim intellectus: Ergo natura divina constituitur per gradum intellectivum. An verò constituitur per intellectualitatem radicalem, vel per ipsummet intelligere actuale, §. sequenti dicemus.

§. V.

Rejicitur etiam quarta sententia, & ultima preferatur, & explicatur.

Dico quartò, naturam divinam non constitui per intellectualitatem radicalem, aut per proximam vim intelligendi, sed per ipsum intelligere actuale.

Probatur ratione fundamentali: natura divina, cum sit actus purus, & omnis potentialitatis expertus, constitui debet modo purissimo & actualissimo, ac remoto ab omni potentialitate & defectu: Ergo debet constitui per ipsum intelligere actualissimum, non per intellectualitatem radicalem, aut per vim proximam intelligendi. Consequentia patet, nam vis intellectiva, vel radix intelligendi, est quasi potentialis ad actum intelligendum, & concipitur per modum actus primi, non verò per modum ultimæ actualitatis, sicut ipsum intelligere.

Confirmatur & declaratur vis hujus rationis, & simul præcipuum Adversariorum fundamentum convellitur. In Deo non potest concipi cum fundamento in se intellectualitas per modum principii radicalis, vel per modum potentia, & actus primi, in ordine ad intelligere per modum actus secundi: Ergo natura divina non potest constitui per vim intelligendi, sive radicalem, sive proximam. Consequentia patet, Antecedens probatur. Non potest constitui conceptus aliquis in Deo, cum fundamento in re, quantumcumque præcisus, nisi in ea præcisione ingrediatur ratio actus puri, & excludatur omnis umbra potentialitatis, & actus primi: Sed in conceptu intellectualitatis radicalis, aut vis proxima intelligendi, non ingreditur ratio actus puri, neque excluditur omnis umbra potentialitatis: Ergo talis conceptus non potest in Deo admitti. Minor probatur: actus purus formalissimè est actus summus, & ultra quem non est alia actualitas imaginabilis in illo genere & linea in qua est actus purus: Sed intellectualitas radicalis, aut vis proxima intelligendi, non sunt actus summi & ultimi ordinis intellectualis, sed ulterius in linea intelligendi est ipsum intelligere, quod est actus ultimus & perfectissimus: Ergo in conceptu intellectualitatis radicalis, aut virtutis proximæ intelligendi, non ingreditur formalissimè actus puri, neque ab eo excluditur omnis potentialitas.

Confirmatur amplius: si in linea intelligendi dividamus virtualiter duos conceptus, unum qui antecedit intelligere, ut est actus secundus, & qui constituit naturam divinam; alterum qui sit ipsum intelligere, & qui se habeat per modum operationis, à tali natura intellectuali procedentis: de illo primo sic præciso & distincto, inquit an intelligatur ut actus purus in genere intelligendi, vel non? Si secundum, nondum intelligitur ut constituens naturam divinam, in cujus conceptu debet ingredi formaliter ratio actus purissimi. Si primum: Ergo jam ibi relucet ipsum intelligere in actu secundo, & sic impossibile est eum fundamento in re concipere in Deo vim radicalem vel proximam intelligendi, quæ sit prior intellectuone, & quæ antecederet se habeat ad ipsum intelligere; ac proinde primus conceptus divinitatis, & ratio constitutiva naturæ in Deo, hoc ipso quod incipit à ratione actus puri, incipere debet ab ipso intelligere actuale, ut magis constat.

constabit ex dicendis art. 3. ubi ostendemus, non esse admittendam in Deo potentiam intellectivam, virtualiter ab intellectu essentiali distinctam.

19 Dico quintò: intelligere divinum, sub conceptu seu formalitate operationis, divinam naturam non constituit:

Probatur primò conclusio ex D. Thoma quaest. 1. de potentia art. 1. ad 1. ubi sic ait: *Est autem de ratione operationis habere principium, non de ratione essentia; unde licet essentia divina non habeat aliquod principium, neque re, neque ratione, tamen operatio divina habet aliquod principium secundum rationem.* Quibus verbis innuat rationem fundamentalem nostræ conclusionis, quæ sic potest proponi. Id in quo consistit rei cuiuscumque essentia, nihil omnino præsupponit in illa: Sed intelligere divinum, sub conceptu, seu formalitate operationis, præsupponit aliquid prius in Deo, secundum nostrum modum concipiendi: Ergo sub hac ratione & formalitate, non constituit naturam divinam. Major constat, essentia enim seu natura, est id quod primò concipitur in re. Minor verò probatur: cum enim intellectio, ut habet rationem operationis, sit vel concipiatur, ut emanatio quædam à principio intelligente, secundum modum nostrum concipiendi, præsupponit principium vitale & intelligens à quo egreditur: unde sicut in conceptu relationis includitur ratio ad, seu habitudo ad terminum, ita & in ratione actionis, ut talis est, includitur ratio ab, & ordo ad principium à quo procedit.

20 Confirmatur: sicut enim licet existentia & essentia identificentur in Deo sine distinctione virtuali, existentia tamen prout eminenter formaliter habet rationem termini naturæ divinæ, eam non constituit, sicut etiam secundum nostrum modum concipiendi: ita similiter, quamvis intelligere divinum sit Dei essentia, & natura, ejusque operatio, intellectus, species &c. quia tamen sub ratione operationis, concipitur ut egrediens à principio intelligente, secundum modum nostrum concipiendi illud præsupponit, ac proinde ut sic non constituit formaliter naturam divinam: sicut etiam eam non constituit, ut habet rationem intellectus, & speciei intelligibilis.

Probatur secundò: beatitudo Dei consistit in intelligere, ut dicit operationem: sicut docet D. Thomas infra quaest. 26. art. 2. At Dei beatitudo, non est nostro modo intelligendi Dei essentia, sed ejus attributum: quare idem S. Doctor ibidem ad 1. ait, *Beatitudinem non convenire Deo secundum rationem essentia, sed magis secundum rationem intellectus.* Ergo intelligere divinum, sub conceptu & formalitate operationis, divinam naturam non constituit.

21 Dico ultimò: intelligere divinum sub conceptu formali ultimæ actualitatis completæ, & per se subsistentis in genere intellectuali, esse constitutivum formale essentia, vel naturæ divinæ

Probatur primò ex D. Thoma infra quaest. 18. art. 2. ad 1. ubi ait: *Sentire & intelligere & hujusmodi, quandoque accipiuntur pro quibusdam operationibus, quandoque autem pro ipso esse sic operantium:* Ergo ex D. Thoma intelligere in Deo, non solum habet rationem operationis, sed etiam est ipsum esse, seu essentia Dei operantis.

22 Probatur secundò: constitutivum naturæ di-

Tom. I.

Avinæ (ut supra ostendimus) debet pertinere ad gradum intelligendi, cum ille sit perfectissimus ex tribus qui admittuntur naturarum constitutivi: Sed nihil aliud ex his quæ pertinent ad talem gradum, potest formaliter constituere naturam divinam, præter ipsum intelligere purissimum, actualissimum, & per se subsistens: Ergo in eo formaliter consistit divina natura. Minor probatur: ad gradum intellectivum in Deo, pertinet primò ratio substantiæ immaterialis per essentiam, & radicaliter intellectivæ; secundò vis proxima intelligendi, seu intellectus proximè intellectivus: tertio species; quarto ipsum intelligere ut habet rationem operationis, & prout concipitur ut quædam emanatio à principio intelligente; & denique idem intelligere, ut est actus purissimus & per se subsistens in ordine intellectuali: Sed nullum ex his, præter ultimum, potest habere formaliter rationem essentia seu naturæ in Deo: Ergo &c. Minor probatur: ut enim supra ostendimus, ratio substantiæ immaterialis, & radicaliter intellectivæ, sicut & vis proxima intelligendi, non exprimit summam actualitatem in Deo, nec ab eo excludunt omnem umbram, & vestigium potentialitatis, sed concipiuntur per modum actus primi proximi vel radicalis. Similiter species intelligibilis concipitur per modum principii completis, & secundantis in actu primo potentiam ad intelligendum. Item intelligere sub conceptu & formalitate operationis, supponit aliquid prius in Deo, secundum nostrum modum concipiendi, ut jam exposuimus: Ergo cum natura divina debeat constitui per modum actus purissimi, & esse id quod primò concipitur in Deo, hæc omnia non constituunt formaliter naturam divinam, sed ipsum et intelligere purissimum, actualissimum, & per se subsistens, quod exprimit summam illius ordinis perfectionem & actualitatem, & est id quod primò in Deo concipitur: nomine enim Dei, concipimus intelligentiam purissimam & actualissimam, quæ semper sit in actu secundo intelligendi, & à qua excludatur omnis umbra, omneque vestigium potentialitatis, & defectus: unde sicut interroganti quid sit Humanitas, rectè responderetur, natura rationalis; ita querenti quid sit Deitas, rectè responderetur, natura summè, perfectissimè, & actualissimè intelligens.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: 23 cum natura divina sit perfectissima, & actus purissimus debet constitui per gradum omnium perfectissimum, & per id quod in illo majorem exprimit actualitatem: Sed gradus intellectivus est omnium perfectissimus, & intelligere est id quod majorem intra illum exprimit actualitatem; imò est ultima ejus actualitas, & se habet in ordine intelligibili, sicut existentia in ordine entitativo, ut docet D. Thomas 1. contra Gentes cap. 45. ratio 2. ubi ait quod *intelligere comparatur ad intellectum, sicut esse ad essentiam:* Ergo natura divina per ipsum intelligere constituitur.

Probatur tertio ratione desumpta ex D. Thoma infra quaest. 27. art. 6. Per illud constituitur formaliter natura divina, quod Verbum Divinum recipit ex vi suæ processionis: Atqui recipit ipsum intelligere purissimum & actualissimum: Ergo illud est naturæ divinæ constitutivum. Major patet, quia Verbum Divinum per id quod formaliter recipit à Patre ex vi suæ processionis,

con-

constituitur Filius; ut docent Theologi in materia de Trinitate: non potest autem constitui Filius, nisi per communicationem naturæ: Ergo &c. Minor autem probatur: secunda persona Trinitatis, procedit per modum Verbi: Sed esse Verbi, cum sit terminus intellectiois, nihil aliud est quam intelligi, sive existere per ipsum intelligere: Ergo Verbum Divinum recipit ipsum intelligere, ex vi suæ processionis.

25 Confirmatur: D. Thomas loco citato probat processionem Verbi Divini esse generationem, quia in Deo idem est esse & intelligere; unde cum per processionem Verbi communicetur formaliter intelligere, communicatur etiam formaliter & esse, seu natura divina; & cum communicatio formalis naturæ sit generatio, processio Verbi erit generatio. Sed hæc ratio D. Thomæ, nisi supponeret quod intelligere sit formaliter esse, seu natura Dei, non magis probaret processionem Verbi esse generationem, quam processionem Spiritus Sancti cum velle Dei, ex quo procedit Spiritus Sanctus, sit identice ipsa natura divina, & ab ea virtualiter tantum distinguatur, sicut alia attributa: unde si sola identitas realis divini intelligere cum esse, seu natura Dei, sufficeret ad rationem generationis, non minus processio Spiritus Sancti esset generatio, quam processio Verbi: Ergo D. Thomas supponit ipsum intelligere esse Dei essentiam seu naturam.

§. VI.

Solvuntur objectiones.

26 **O**bjicies primò contra primam conclusionem: D. Thomas 1. p. quæst. 39. art. 2. ad 3. sic ait: *Quia natura designat principium actus, essentia vero ab essendo dicitur, possunt dici aliqua unius naturæ, quæ conveniunt in aliquo actu, sicut omnia calefacientia, sed unius essentia dici non possunt, nisi quorum est unum esse. Et ideo magis exprimitur unitas divina, per hoc quod dicitur quod tres personæ sunt unius essentia, quam si diceretur, quod sunt unius naturæ. Quibus verbis S. Doctor videtur ponere distinctionem virtualem inter essentiam & naturam divinam, & docere quod unitas in essentia dicitur in divinis majorem identitatem, quam unitas in natura.*

Respondet D. Thomam ibi usurpare naturam improprie, & in ampla quadam significatione, in qua solum illa dicuntur esse ejusdem naturæ, quibus correspondent actiones ejusdem rationis: sive illarum principia distinguantur essentialiter, ut in sole & igne respectu calefactionis, sive non, ut in duobus ignibus calefacientibus. Quia ergo unitas in natura, potest in hac ampla acceptione sumi, unitas verò in essentia, solum dicitur respectu eorum quæ habent idem esse, propterea D. Thomas dicit, quod magis exprimitur unitas divina, per hoc quod dicitur, quod tres personæ sunt unius essentia, quam si dicitur, quod sunt unius naturæ.

Secundò responderi potest, D. Thomam ibi solum statuere distinctionem virtualement in rebus creatis inter essentiam & naturam: in divinis verò solam distinctionem rationis, quæ petitur ex parte conceptus formalis, & ex modo nostro concipiendi res divinas per analogiam ad res creatas, in quibus natura & essentia virtualiter distinguuntur.

A Objicies secundò contra eandem conclusionem: illa distinguuntur virtualiter in Deo, quæ æquivalent pluribus realiter, aut virtualiter distinctis in rebus creatis: Sed in creaturis natura & essentia virtualiter saltem distinguuntur, ut docent Philosophi in libris de Anima: Ergo & in Deo.

Respondet D. Thomam distinguendo Majorè: quæ æquivalent pluribus distinctis in rebus creatis, si illa distinguantur ex genere suo, vel ex propria ratione formali, concedo: si distinguantur solum ex limitatione & potentialitate creaturæ, nego.

Explicatur: ex duplici capite possunt aliquæ perfectiones in rebus creatis realiter aut virtualiter distingui, scilicet ex propria ratione formali, sicut relationes mutua, propter oppositionem quam habent, realiter inter se distinguuntur. Et ex limitatione & potentialitate creaturæ, quo pacto intellectus & intellectio, essentia & existentia, singularitas & ratio specifica, realiter aut virtualiter in creaturis distinguuntur. Sicut ergo constat in his exemplis, quod talis distinctio realis aut virtualis, non habet locum in Deo, eò quod illa non oriatur ex propria ratione formalis illarum rerum, sed ex earum limitatione & potentialitate. Ita similiter, cum distinctio virtualis quæ est in rebus creatis inter essentiam & naturam, fundetur in sola limitatione & potentialitate creaturæ (ut supra ostendimus) illa non reperitur in Deo, sed hæc duæ rationes in eo distinguuntur solum per analogiam ad creaturas, & ex modo nostro concipiendi res divinas, per similitudinem & habitudinem ad res creatas.

C Objicies tertio contra secundam conclusionem. Illa est formalis ratio quidditatis & essentia divina, quæ est incommunicabilis creaturis: At sola infinitas in Deo est incommunicabilis rebus creatis: Ergo illa sola est formalis ratio quidditatis & essentia Dei. Major videtur manifesta: illud enim debet esse constitutum essentialiter rei, quod est ejus distinctivum, & quod nullatenus cæteris competit. Minor etiam non est minus certa: nam esse, vivere, intelligere, & aliæ perfectiones simpliciter simplices, communicantur creaturis: sola autem infinitas non communicatur, nec incommunicabilis est: Ergo &c.

Confirmatur: si essentia & quidditas divina, non consisteret in infinitate, Deus non esset per se primò & essentialiter infinitus: sicut quia essentia hominis non consistit in risibilitate, homo non potest dici per se primò & essentialiter risibilis: Sed hoc videtur absurdum, ac derogans summæ Dei perfectioni: Ergo &c.

Ad objectionem respondeo negando Majorè: ratio enim in qua consistit essentialiter natura divina, debet esse participabilis à creatura, diminutè saltem & inadæquate: nam ens per essentiam ex sua ratione habet, posse se communicare entibus per participationem; & ipsa gratia sanctificans, est diminuta quædam & inadæquata participatio divina naturæ: quare ex eo quod infinitas sit incommunicabilis creaturis, non sequitur eam esse Dei naturam & quidditatem; sed potius modum quemdam naturæ divinæ, ei proprium, & aliis naturis incommunicabilem. Unde ad illud quod dicitur in contrarium, distinguo Majorè: illud est constitutum rei, quod est ejus distinctivum ab aliis, tanquam ratio specifica, & differentialis, concedo: tanquam modulus illi proprius & aliis incommunicabilis, nego.

Ad

Ad confirmationem nego sequelam Majoris: ut enim Deus dici possit per se primò & essentialiter infinitus, sufficit quod infinitas concipiatur ut modus divinæ naturæ in ea transcendentaliter imbibitus, & ab ea impræscindibilis: sicut ad hoc ut creatura dicatur, & sit intrinsecè & essentialiter finita, sufficit finitatem esse modum ejus naturæ, ab ea inseparabilem.

Objicies quarrò contra eandem conclusionem: Ens infinite perfectum debet includere in suo conceptu quidditati vo omnes perfectiones simpliciter simplices: Sed natura divina est infinite perfecta: Ergo debet essentialiter includere cumulum omnium perfectionum quæ sunt in Deo, ac proinde constitui per infinitatem.

Respondeo distinguendo Majoris: ens infinite perfectum, debet includere in suo conceptu quiddativo omnes perfectiones simpliciter simplices, explicitè vel implicitè, concedo Majoris: explicitè, nego Majoris, & concessa Minori, distinguo Consequens distinctione Majoris.

Dices, Ens infinite perfectum debet includere in suo conceptu omnes perfectiones simpliciter simplices, perfectissimo modo: Sed perfectius est eas continere explicitè, quam solum implicitè: Ergo non solum implicitè, sed etiam explicitè eas continere debet.

Respondeo distinguendo Majoris: Debet eas continere modo perfectissimo, quem petit aut patitur natura divina, concedo Majoris: quem natura divina non petit, aut non patitur, nego: natura autem divina, ut talis est, non petit, nec patitur alium modum continendi divina attributa, quam implicitè & radicaliter, quia natura, ut natura est, se habet, vel concipitur, per modum radices, seu principii, saltem virtualis, suarum proprietatum, subindeque in suo conceptu illas explicitè saltem, non includit, sed radicaliter tantum & implicitè.

Objicies quarrò contra tertiam conclusionem. Illud est constitutum natura divinæ, quod Deus suam naturam & quidditatem declaratans, expressit in sacra Scriptura: Sed Deus in Scriptura suam quidditatem & naturam declaratans Moyli, Exodi 3. non aliter eam expressit, quam per hoc quod est ipsum esse, & ens per essentiam, dixit enim, Ego sum qui sum, & qui est misit me ad vos: sive ut habet versio Græca, *ἐγώ εἰμι ὁ θεός*: id est, ego sum ipsum ens. Quæ verba ponderans D. Hilarius libro 2. de Trinitate hæc scribit: Admiratus sum tam absolutam Dei significationem, quæ Natura Divina incomprehensibilem cognitionem, aptissimo ad intelligentiam humanam sermone loqueretur. Non enim aliquid magis proprium Deo, quam esse intelligitur: quia id ipsum quod est, neque desinentis est aliquando, neque capri.

Accedit etiam D. Thomas, qui variis in locis docet quod esse, est essentia, seu quidditas Dei, Et i. part. quæst. 13. art. 11. affirmat nomen, qui est, propriissimum esse inter omnia divina nomina, sicut & nomen illud ineffabile Tetragrammaton יהוה יהוה, quod Judæi pronuntiare non audebant: eò quod ab ipsis haberetur sacratissimum, utpote nomen Dei primarium & essentialis, radice; omnium aliorum nominum; illud enim deducitur à radice Hebraica יהוה Hah, quæ idem valet, ac est, de quo videri potest noster Malvenda Exodi 3.

Confirmatur: Illa ratio est constitutiva naturæ divinæ, quæ exprimit majorem perfectionem

& actualitatem: Sed esse, cum sit magis abstractum & illimitatum, quam intelligere, exprimit majorem perfectionem & actualitatem. Ergo naturam divinam constituit.

Confirmatur amplius: Esse à se, seu esse increatum, prius est quàm intelligere: Ergo cum natura sit id quod primò concipitur in re, esse à se erit constitutum naturæ divinæ, non verò intelligere.

Ad objectionem respondeo, quod quando Scriptura & Patres expriment essentia & quidditatem Dei per esse, seu per rationem entis per essentiam, loquuntur de substantia & essentia Dei largè sumpta, & quatenus habet rationem transcendentis increati; Deum que solum considerant, ut ens increatum, & quatenus à creaturis distinguitur: non verò ut est intra lineam naturæ, & prout divina essentia se habet ut radix divinorum attributorum, & ab illis virtualiter distinguitur, de qua solum hic agimus. Similiter quando D. Thomas docet nomen, *Qui est*, esse Deo propriissimum, loquitur de Deo sub illo conceptu generali & transcendentali entis increati, non verò sub conceptu speciali naturæ, ut natura est, & radix attributorum, sub qua ratione ibidem docet, hoc nomen non significare ipsam naturam & quidditatem Dei, sed potius quoddam pelagus substantiæ infinitum: id est, aliquid transcendens in ordine increato, & commune naturæ, relationibus, & attributis, ut supra retulimus.

Ad primam confirmationem dicendum est, esse per se, non exprimere majorem perfectionem & actualitatem, quam intelligere per se subsistens: quia licet esse sit magis abstractum, abstractione potentiâ & universali; id est magis commune & universale, quam intelligere, non tamen abstractione formali, quia non est magis remotum à potentialitate: sicut enim esse est ultimus actus ordinis entitativi, ita intelligere est ultima actualitas gradus intellectivi, ut docet D. Thomas loco supra relato.

Ad secundam confirmationem distinguo Antecedens: esse à se, seu esse increatum, prius est quàm intelligere, per modum transcendentis, & communis prædicati, concedo Antecedens: per modum gradus quasi differentialis naturæ divinæ constituentis, nego Antecedens, & Consequentiam: licet enim ens, substantia, corpus, & vivens, sint priora rationalitate; tamen per istam & non per illa, natura hominis constituitur.

§. VII.

Diluuntur argumenta quarta sententia.

IN favorem quartæ sententiæ, quæ docet naturam divinam constitui per immaterialitatem, & intellectualitytem radicalem, plura solent proponi argumenta, quæ breviter hinc proponemus, ac diluemus.

In primis objicitur celebris autoritas D. Thomæ, qui infra quæst. 14. art. 1. demonstrat Deum esse intelligentem, ex eo quod est immaterialis: Ergo ex D. Thoma, natura divina non constituitur per ipsum intelligere actuale, sed per rationem substantiæ immaterialis, & radicaliter intellectivæ. Consequentia manifesta videtur, natura enim & quidditas rei, est id quod primò in ea concipitur, & per quod cætera demonstrantur.

Secundò, Natura Divina debet proportiona-

liter

liter constitui, sicut alia natura intellectuales: A
Sed natura Hominis, v.g. constituitur per hoc
quod sit radicaliter intellectiva, intellectuone
humana & natura Angeli per hoc quod sit radi-
caliter intellectiva intellectuone Angelica, unde
communiter dicitur, quod verba in definitio-
nibus non dicunt actum, sed aptitudinem: Ergo
etiam natura Dei consistit in intellectualitate
radicali, non verò in ipso intelligere actuali.

Tertio, Conceptus natura, est conceptus
principii & radicis operandi; illa enim defini-
tur primum principium motus & quietis: Ergo
nisi invertamus definitionem naturæ, non possu-
mus ejus conceptum transferre in Deum, nisi
constituamus naturam divinam per principium
& radicem intelligendi.

Denique: Per illud constituitur formaliter na-
tura divina, quod participatur à gratia sanctifi-
cante; illa enim (ut suo loco demonstrabitur)
est participatio formalis naturæ divinæ: Sed
gratia, cum sit habitus quidam supernaturalis,
separabilis ab actu secundo, participat tantum
intellectualitatem divinam, non verò ipsum in-
telligere actuale, quod solum participatur à vi-
sione beata, per quam beati constituuntur in
actu secundo intelligentes, & videntes divinam
essentiam: Ergo natura divina per intellectu-
alitate radicalem, non verò per ipsum intelli-
gere actuale constitui.

35 Ad primum solutio constabit ex dicendis ar-
ticulo sequenti.

Ad secundum, nego Majorem: cum enim na-
tura angelica & humana sint potentiales, debent
constitui per intellectualitatem radicalem, & non
per ipsum intelligere actuale: natura verò divi-
na, cum sit actus purus, & omnis potentialitatis
expers, non potest constitui per vim intelligendi,
sive radicalem, sive proximam, sed tantum per
ipsum intelligere purissimum & actualissimum.

36 Ad tertium dicendum est, conceptum naturæ,
ut sic, & prout est analogice communis ad Deum
& creaturas, esse quidem conceptum principii &
radicis respectu proprietatum, quæ ab illa dima-
nant, ac proinde naturam servaret etiam hunc
conceptum & rationem in Deo, & esse eminenti
quodam modo radicem divinorum attributo-
rum: non tamen est de ratione naturæ, ut sic, &
prout est analogice communis Deo & creaturis,
quod se habeat per modum principii radicalis,
v. g. proximi ad actu intelligendum, sed hoc con-
venit solum naturæ intellectuali creatæ, ut talis
est, & ratione potentialitatis, quæ non habet lo-
cum in natura divina, cum sit actus purissimus.

Ad ultimum, concessa Majori, distingo Mi-
norem. Gratia non participat intelligere divi-
num, ad æquatè, concedo: in ad æquatè, nego.

Explicatur: Intelligere divinum, quamvis pu-
rissimum & simplicissimum, ratione tamen suæ
eminentiæ & infinitatis; gerit in Deo diversa
munia in ad æquatè, ratione quorum potest di-
versimodè à creaturis participari: ut enim gerit
offices virtutis intellectivæ, participatur à lumine
gloriæ: ut supplet rationem operationis & co-
gnitionis, quæ Deus beatificatur, participatur
per visionem beatam; ut autem habet rationem
naturæ, participatur à gratia sanctificante: cum
enim propria ratio & conceptus naturæ consi-
stat in hoc quod sit principium motus & quietis,
ac proinde radix proprietatum & potentiarum,
quæ sunt principia proxima operationis; ad hoc
ut aliquid participet naturam divinam, ut na-

tura est, participare debet intelligere divinum,
sub ea ratione quæ est radix divinarum opera-
tionum & attributorum: quo modo participa-
tur tantum à gratia sanctificante, non verò à lu-
mine gloriæ, aut à visione beatifica: quia sola
gratia sanctificans, est radix & principium, à
quo fluunt & emanant virtutes supernaturales
& infusæ, quæ sunt participationes divinorum
attributorum, ut ostendemus in Tractatu de
Gratia.

§. VIII.

Solvuntur argumenta contra ultimam con-
clusionem.

38 **C**ontra ultimam conclusionem in primis ar-
guit potest ex autoritate D. Thomæ, qui
infra quæst. 26. art. 2. in corp. dicit, *In Deo non
est aliud esse & intelligere secundum rem, sed tantum
secundum intelligentiam rationem*: Ergo ex D.
Thoma intelligere in Deo non constituit natu-
ram divinam. Consequentia patet: si enim illud
esset divinæ naturæ constitutivum, non distin-
gueretur virtualiter ab esse & quidditate Dei,
subindeque in Deo esse & intelligere essent i-
dem non solum secundum rem, sed etiam secun-
dum intelligentiam rationem.

39 **C**Secundò, Natura & quidditas Dei, nihil om-
nino supponit prius, etiam secundum rationem,
& modum nostrum intelligendi: Sed intelli-
gere supponit aliquid prius in Deo, secundum ra-
tionem, & modum nostrum intelligendi: Ergo
in eo non consistit natura & quidditas Dei. Ma-
jor constat, natura enim est id quod primò con-
cipitur in re. Minor probatur: Intelligere in
Deo, cum sit operatio, secundum modum no-
strum concipiendi, supponit intelligentem, in-
tellectum, & speciem intelligibilem: Ergo sup-
ponit aliquid prius secundum rationem.

40 **C**Tertio, Intelligere divinum, saltem præsup-
ponere debet aliquod objectum virtualiter à se
distinctum, à quo specificetur, & in quod con-
naturaliter tendat: Sed illud non potest esse al-
liud quàm essentia, vel natura divina: Ergo in-
telligere in Deo supponit naturam divinam, ac
proinde illam non constituit. Minor est certa, &
constabit ex dicendis art. 5. Major verò probatur:
Si intelligere divinum, non præsupponeret
aliquod objectum, à se virtualiter & ratione di-
stinctum, haberet seipsum pro objecto, & sic
non esset actus directus, sed reflexus; esset enim
intelligere sui ipsius: Sed hoc videtur absur-
dum: Ergo &c.

41 **C**Confirmatur primò, Intellectio actualis sup-
ponit objecti intelligibilitatem: Ergo intelli-
gere divinum supponit prius saltem ratione es-
sentiam divinam ut intelligibilem, & conse-
quenter eam non constituit, sed supponit prius
ratione constitutam.

42 **C**Confirmatur secundò: Volitio non potest
esse primum volibile: Ergo nec intellectio pri-
mum intelligibile, unde illa debet necessarîo
supponere aliquod objectum ratione distinctum,
in quod connaturaliter tendat. Consequentia
videtur legitima ex paritate rationis: Antecedens
verò docetur à Theologo cum D. Thoma
1.2 quæst. 1. art. 1.

43 **C**Quartò, Natura Divina debet esse radix, & ra-
tio à priori omnium divinorum attributorum:
Sed intelligere in Deo non est radix, nec ratio à
priori omnium attributorum, v.g. infinitatis, æ-
ternitatis &c. non enim ideo Deus est infinitus,
aut

aut æternus, quia intelligens: Sed quia ens per A
essentiam, & immutabilis: Ergo natura divina
non constituitur per intelligere.

Denique, Si natura Dei constitueretur per
intelligere, sequeretur quod sicut peccatum
continetur in divino intelligere, ita etiam con-
tineretur in natura Dei: Consequens est falsum,
& repugnans sanctitati divinæ naturæ: Ergo
& Antecedens.

Ad primum respondeo, quod quando D.
39 Thomas dicit, *Non est aliud esse, & intelligere secun-
dum rem, sed tantum secundum intelligentiam rationem,*
loquitur de distinctione rationis, quæ fundatur
in nostro modo concipiendi res divinas per a-
nalogiam ad res creatas, in quibus esse & intelli-
gere realiter distinguuntur, & unum præsuppo-
nitur ad aliud: non autem de distinctione ratio-
nis, quæ habeat fundamentum in Deo, & quæ
a Theologis virtualis appellatur.

Sed contra hanc responsionem instari potest
40 ex alia autoritate ejusdem S. Doctoris 1. ad An-
nibal dum dist. 35. quæst. 1. art. 2. ad 3. ubi inquit:
*Sicut intelligere est idem re cum esse, sed differens
ratione, ita & velle:* Sed velle differt ab essentia
divina virtualiter, & distinctione rationis fun-
data in re concepta, & non solum in modo no-
stro concipiendi: Ergo & intelligere.

Respondeo primò: D. Thomam ibi compa-
rare intelligere cum velle, solum quantum ad
genus distinctionis, in eo scilicet quod non dis-
tinguantur realiter, sed ratione, non tamen
quantum admodum. Velle enim, cum sit quid
consequens ad naturam, & pertinens ad diver-
sam lineam, distinguitur virtualiter ab illa: in-
telligere verò, cum sit constitutum naturæ, ab
ea solum distinguitur, distinctione rationis ra-
tio cinantis, & ex parte conceptus formalis, non
objectivi.

Secundò dici potest, D. Thomam in eo loco
non loqui de intelligere essentiali, & constituti-
vo naturæ, sed de scientifico, & attributali, quod
virtualiter distinguitur à natura divina, sicut &
velle.

Tertio responderi potest, illum loqui de ef-
fentia divina, ut habet rationem transcendentis
in creati & significat ipsam substantiam, & enti-
tatem increatam Dei, in qua acceptione, effen-
tia divina virtualiter distinguitur ab intelli-
gere, sicut & velle.

Ad secundum respondeo concedendo quod
41 intelligere sub conceptu formali actionis ema-
nantis ab aliquo principio, non est natura divi-
na formaliter, neque ratio constitutiva illius,
nostro modo intelligendi, ut diximus in quinta
conclusionone: tamen sub conceptu formali ulti-
mæ actualitatis complete, & per se subsistentis
in ordine intellectuali, est ratio constitutiva di-
vine naturæ, ut in ultima conclusionone ostendi-
mus. Et in hoc sensu usurpat D. Thomas intelli-
gere infra quæst. 14. art. 4. cum ait, quod *intelli-
gere Dei est ejus substantia,* ut patet ex his quæ dicit
in eodem articulo, in respons. ad 2. & 3.

42 Secundò respondetur, quod licet de ratione
operationis finitæ & limitatæ, & quæ est tan-
tum operatio, sit præsupponere principium à
quo egreditur, non tamen de ratione operatio-
nis infinitæ & illimitatæ, & quæ est eminenter
formaliter operatio: intelligere autem in Deo
infinitum est, ac illimitatum, & continet emi-
nenter formaliter rationem operationis, spe-
ciei intelligibilis, & principii tam proximi,
Tom. I.

quàm radicalis intelligendi, eo ferè modo quo
anima rationalis eminenter formaliter continet
vegetativam & sensitivam: unde sicut illa in
homine non solum est principium intelligendi,
sed etiam vivendi, & sentiendi: ita etiam in-
telligere in Deo, non solum est operatio, & in-
tellectio, sed etiam principium operans, & in-
telligens, intellectus, ac species intelligibilis, si-
ne distinctione etiam virtuali, cum sola distin-
ctione rationis, petat ex habitudine ad creatu-
ras, & ex modo nostro concipiendi res divinas,
per similitudinem & analogiam ad creatas.

Ad tertium nego Majorem: Cum enim obje-
ctum petat uniri intellectui, & quò perfectior
est intellectus, eò majorem cum suo objecto pos-
tulet unitatem; intellectus divinus ad eum
tandem gradum perfectionis, eminentiæ, ac
simplicitatis pertingit, ut sine ulla etiam ratio-
nis distinctione (saltem virtuali, & cum fun-
damento in re) ipsum intelligere constitutum,
sit idem cum suo objecto. Unde D. Thomas in-
fra quæst. 14. art. 2. *Cum Deus nihil potentialita-
tis habeat, sed sit actus purus, oportet quod in eo in-
tellectus, & intellectum, sint omnibus modis idem,* Qui-
bus verbis excludere videtur distinctionem et-
iam virtualem inter intelligere divinum & ejus
objectum: si enim hæc virtualiter inter se dif-
ferrent, non possent dici esse omnibus modis id-
dem. Ad probationem ejusdem Majoris, dicen-
don est, intelligere divinum eminentissimo
modo esse simul reflexum, & directum: reflex-
um, quia est intelligere sui; directum, quia
non habet aliud objectum, ad quod per se primò
& connaturaliter tendat.

Ad primam confirmationem, distingo An-
tecedens: Intellectio actualis supponit objecti
intelligibilitatem: in actu permixto potentia, 44
concedo: in actu puro, & excludente omnem
potentialitatem, nego: de ratione enim actus
puri, est non solum esse per se intelligentem in
actu primò, sed etiam per se intellectum in actu
secundo: ex quo inferunt Thomistæ, in visione
beatifica essentiam divinam supplere non solum
rationem speciei impressæ, & objecti intelli-
gibilis, sed etiam speciei expressæ, & objecti actu
intellecti, seu verbi, & termini intrinseci intelle-
ctionis.

Ad secundam confirmationem, concessio An-
tecedente, nego consequentiam & paritatem:
Ratio disparitatis est, quia volitio, cum sit in-
clinatio consequens ad naturam, supponit aliquid
prius, nempe bonum naturæ, quod debet pri-
mò velle: secus est de intelligere, quod est pri-
ma operatio naturæ intellectualis, & veluti pri-
ma radix, & origo cæterarum.

Ad quartum respondeo, intelligere in Deo ef-
fer radicem omnium attributorum, eum hoc ta-
men discrimine, quod eorum quæ pertinent ad
45 operationem, qualia sunt scientia, sapientia, vo-
luntas, amor, justitia, misericordia, &c. est per
se & immediatè radix: eorum verò quæ perti-
nent ad esse, & quæ sunt veluti modi divinæ na-
turæ, vel ejus proprietates quasi transcendentia-
les, qualia sunt infinitas, immutabilitas, æterni-
tas, veritas, bonitas, &c. non est radix imme-
diatè & per se, & sub conceptu formali intelle-
ctionis, sed mediatè ratione entis increati, &
actus puri in illa imbibiti. Sicut in homine pro-
prietates, quæ illi conveniunt formaliter quæ ra-
lis est, ut risibilitas, vis admirativa &c. sequun-
tur ad ipsum, mediatè rationalitate, & differen-
tia spe-

ria specifica: alia verò quæ sunt magis communes, ut esse dormitivum; vel quæ sunt transcendentes, ut ratio unius, veri, & boni, sequuntur ad ipsum, mediante gradu generico animalis, vel media ratione entis in ipso transcendenter inclusa.

Ad ultimum nego sequelam Majoris: quamvis enim peccatum contineatur in divino intelligere, non tamen propterea dici potest illud contineri in natura divina, formaliter quæ talis est: quia quando dicitur peccatum contineri in natura divina, sensus est, illud in ea contineri tanquam ejus effectum, vel sicut ejus proprietatem, quod repugnat divinæ sanctitati: ut autem dicatur contineri in intelligere divino, satis est quod in eo contineatur per modum objecti cogniti.

Potest etiam absolute negari, peccatum contineri, etiam per modum objecti cogniti, in intelligere constitutivo naturæ divinæ: quia ut dicemus in Tractatu de scientia Dei, intelligere divinum, sub ea ratione quæ est naturæ divinæ constitutivum, non se extendit ad creaturas, nec proinde attingit peccata, sed solum quatenus est attributale & scientificum: unde ex eo quod Deus cognoscat peccata, solum inferri potest, ea contineri in scientia Dei, non tamen in ejus natura vel essentia.

ARTICVLVS II.

Quæ formalitates ad intellectum spectantes, in Deo constituenda sint?

47 **H**ujus difficultatis resolutio necessaria est ad plenam & perfectam notitiā eorum quæ diximus articulo precedenti; ideoque eam hic inferimus, quamvis plures illam rejiciant usque ad questionem 14. Ut autem status questionis clarè percipiatur.

Sciendum est, plura in intellectu creato inveniri, de quibus dubitari potest, an sint etiam in intellectu divino constituenda. Primum est immaterialitas, de qua potest esse dubium, an sit in Deo radix, & ratio à priori intellectualitatis. Secundum est potentia intellectiva, quæ est principium proximum intelligendi. Tertium, species objectivè concurrentes, & complexus, ac secundans ipsam potentiam ad actum intelligendum. Quartum, habitus intellectuales ad intelligendum facilitatem præstantes. Quintum, ipsa intellectio. Sextum, species expressa, seu verbum, quod est terminus ejus intrinsecus. Denique, objectum formale & primum, tam motivum, quam terminativum. De his ergo omnibus dubitatur, an formaliter, vel tantum eminenter in Deo reperiantur? Pro resolutione primæ difficultatis sit.

§. I.

An immaterialitas in Deo sit radix intellectualitatis?

148 **N**egativam sententiam tenere quidam, quos sine nomine refert Aureolus in 1. dist. 35. art. 2. afferentes ex immaterialitate non inferri à priori intellectualitatem activam, sed tantum à posteriori, & arguunt: quatenus ex negatione materię colligitur nobilitas entis, cui nobilis operatio debetur, & consequenter cognitio. Pro qua etiam sententia referuntur Ochan

A & Gabriel in 1. dist. 35. quest. 1. art. 1. quibus ex recentioribus adhæsit Raphaël de Averfa infra quest. 14. sect. 1. ubi docet rationem quæ D. Thomasi probat, Deum esse summè intelligentem, quia est summè immaterialis, demonstrativam non esse, sed solum ex probabilibus principiis procedere.

Sententia tamen affirmativa, quæ asserit immaterialitatem esse rationem à priori intellectualitatis, ac proinde rationem D. Thomæ esse demonstrativam, & à priori, saltem quoad nos, communis est, non solum apud Thomistas, sed etiam apud extraneos, eamque tenent Suarez 2. tomo Metaph. disp. 35. sect. 5. Molina, Granadus, Herice, & alii; quæ sententia non aliter est probanda, quam rationem D. Thomæ explicando, & objectionibus in contrarium respondendo.

Ratio ergò D. Thomæ sic proponitur. Immaterialitas est ratio cur aliquid sit cognoscitivum: Sed Deus est summè immaterialis: Ergo & summè cognoscitivus, & consequenter intelligens; nam supremè inter omnes cognitiones, est intellectio. Minor est certa, immaterialitas enim, vel sumitur pro exclusione materię, vel pro exclusione potentialitatis, vel pro elevatione supra materiam, & non immersione in illam: Deus autem, cum sit actus purus, materiam & potentialitatem omnem excludit, & supra omnem conditionem materię elevatur. Major autem ostenditur primò ex Philosopho 2. de Anima textu 124. ubi docet quod plantæ non cognoscunt, quia materiales sunt; sensus autem cognoscitivus est, quia est receptivus specierum sine materia, & consequenter aliquoties immaterialis, id est materię conditionem excedens. Intellectus etiam humanus est magis cognoscitivus, quia magis immaterialis, id est magis separatus à materia, & minus immixtus illi, ut docetur 3. de Anima textu 4. Item quia Angelus in immaterialitate superat animam rationalem, utpotè nec dependens à materia, nec illam informare potens, animam rationalem in cogitando excedit: Ergo immaterialitas est ratio cur aliquid cognoscitivum sit. Unde egregiè Tertullianus lib. de Anima cap. 20. *Optimitas sapientiam impedit, exilitas expedit.*

Secundò probatur: Immaterialitas est ratio cur aliquid sit intelligibile in actu, ut enim docet D. Thomas. Contra Gentes c. 44. ex hoc formæ sunt intellectæ in actu, quod sunt sine materia, id est per hoc quod abstrahuntur à conditionibus materialibus, cum quibus ad extra inveniuntur: Sed intelligibile in actu fit unum cum intellectu intelligente in actu: Ergo immaterialitas est etiam ratio activæ intelligibilitatis.

Tertiò probatur: In hoc cognoscencia differunt à non cognoscencibus, quod hæc nihil habent nisi formam suam tantum: illa verò, præter formam propriam, nata sunt habere in se etiam formam rei alterius, per speciem repræsentativam illius: Sed capacitas habendi formas aliarum rerum, convenit ratione immaterialitatis: Ergo immaterialitas est ratio cognoscibilitatis activæ. Major constat, nam species rei cognitæ est in cognoscente, & per eam fit intellectus in actu: At species repræsentativè continet formam & naturam objecti: Ergo cognoscens, natum est habere in se formam rei quam potest cognoscere. Unde Philosophus 3. de Anima tex. 37. docuit animam esse quodammodo omnia, quia est